

Asia: VN/34119/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (asiakastietolaki) ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kannatatteko 3 §:n 1 momentin 11 kohtaan ehdotettua muutosta (palvelunantajan määritelmä)?

Kyllä. Perustelee: [Ehdotuksen mukaan asiakastietolain 3 §:n 1 momentin 11 kohdan mukaista palvelunantajan määritelmää täydennettäisiin siten, että määritelmään lisättäisiin yritykset eli määritelmä kattaisi myös yritysmuotoiset sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja järjestävät ja tuottavat toimijat. Tietosuojavaltuutetun toimisto kannattaa esitettyä muutosta. Kyse on lainvalmistelussa tapahtuneen virheen, lähinnä teknisluonteisesta korjaamisesta ja sääntelyn saattamisesta siihen tilaan kuin on ollut potilas- ja asiakastietojen käsittelyssä aiemminkin. Tietosuojavaltuutetun toimiston näkemyksen mukaan on oltava selkeää, keitä kaikkia asiakastietolain mukainen sääntely velvoittaa. Yritysmuotoisten yksityisten palvelunantajien lisääminen palvelunantajan määritelmään on tärkeää, jotta sääntelyn kohteena olevat palvelunantajat on kattavasti määritelty.]

Kannatatteko 54 §:n ehdotettua muutosta (lähetteen ja hoitopalautteen luovuttaminen)?

Kyllä. Perustelee: [Ehdotuksen mukaan asiakastietolain 54 §:ään lisättäisiin uusi 5 momentti, jonka mukaan terveydenhuollon palvelunantaja saa luovuttaa toiselle terveydenhuollon palvelunantajalle potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi tarvittavan lähetteen antamisen kannalta välttämättömiä potilastietoja sekä yhteenvedon annetusta hoidosta hoitovastuun siirtyessä potilaan kanssa sovitulle palvelunantajalle. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan lähetteellä saisi antaa potilaan hoitoa jatkavalle palvelunantajalle potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot. Vastaavasti, jos hoitovastuu annetun hoidon jälkeen siirtyy toiselle, potilaan kanssa sovitulle palvelunantajalle, palvelunantaja saa luovuttaa jatkohoidon järjestämisen kannalta välttämättömän yhteenvedon annetusta hoidosta. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella tällaiset tiedot voitaisiin luovuttaa suoraan ehdotetun säännöksen nojalla, eikä tällaisten tietojen luovuttaminen edellyttäisi luovutuslupaa tai erillistä suostumusta. Tietosuojavaltuutetun toimisto kannattaa ehdotettua muutosta ja katsoo ehdotetun säännöksen osaltaan selkeyttävän sääntelyä aiemmin voimassa olleen potilaslain 13 §:n 3 momentin 2 kohdan mukaisesta tilanteesta. Kyseisessä

säännöksessä mahdollistettiin myös vastaavien tietojen luovuttaminen, mutta siinä edellytettiin suullista suostumusta tai asiayhteydestä muuten ilmenevää suostumusta. Käytännössä kuitenkin lähetteen antamisesta ja jatkohoidon toteuttamisesta on potilaslain mukaisesti sovittava yhteisymmärryksessä potilaan kanssa, jolloin asiayhteydestä ilmenevän suostumuksen voitiin lähtökohtaisesti arvioida toteutuvan jo sitä kautta, että hoidosta sovitaan potilaan kanssa yhdessä. Tietosuojavaltuutetun toimisto katsoo, että on asiakastietolain sääntelyn kokonaisuuden kannalta selkeämpää säännellä hoitoyhteenvedon ja lähetteellä annettavien tietojen luovutuksesta ehdotetulla tavalla. Ehdotettu säännös myös sujuvoittaa jatkohoidon toteuttamista. Ehdotetun säännöksen osalta tietosuojavaltuutetun toimisto kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, että säännöksen sanamuodon ja sitä koskevien yksityiskohtaisten perustelujen perusteella jää jokseenkin epäselväksi, koskeeko ehdotettu säännös ainoastaan tietojen luovuttamista potilaan jatkohoidosta vastaavalle palveluntajalle vai onko säännöksellä tarkoitus edelleen mahdollistaa aiemmin voimassa olleen potilaslain 13 §:n 3 momentin 2 kohdan mukaisesti hoitoyhteenvedon luovuttaminen myös potilaan jatkohoitoon lähettäneelle tai siirtäneelle palveluntajalle, vaikka potilaan hoito ei enää jatkuisi kyseisen palveluntajan luona. Koska hoitoyhteenvedon tai palautteen toimittaminen potilaan lähettäneelle tai siirtäneelle palveluntajalle on aiemmin voimassa olleessa sääntelyssä mahdollistettu (ks. HE 181/1999 vp. s. 12), olisi asiakastietolain muutoksen jatkovalmistelussa hyvä selkeyttää, mahdollistaako ehdotettu säännös myös vastaavan ja mikäli ei mahdollista, muutosta verrattuna aiemmin voimassa olleeseen sääntelyyn, olisi hyvä vielä tarkemmin perustella.]

Kannatatteko 57 §:n ehdotettua muutosta (tiedonsaantioikeuden toteuttaminen tietojärjestelmän avulla)?

Kyllä. Perustelee: [Ehdotuksen mukaan asiakastietolain 57 §:ään muutettaisiin tietojärjestelmästä käytettävää sanamuotoa siten, että se mahdollistaa asiakastietojen luovuttamisen myös palveluntajan oman tietojärjestelmän avulla, kun taas voimassa olevan pykälän sanamuodon mukaan kyseessä tulisi olla useamman palveluntajan tietojärjestelmä. Ehdotettu muutos mahdollistaisi tiedonsaantioikeuden toteuttamisen tietojärjestelmän avulla myös sellaisissa sosiaali- ja terveydenhuollon välisissä luovutuksissa, joissa on tarve käyttää pelkästään yksittäisen palveluntajan omaa tietojärjestelmää. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan esimerkiksi hyvinvointialueilla voidaan ottaa käyttöön sekä potilastietojen että sosiaalihuollon asiakastietojen käsittelyyn yhteinen tietojärjestelmä, jonka avulla voidaan luovuttaa asiakastietoja sosiaali- ja terveydenhuollon välillä tai käsitellä asiakastietoja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa. Tietosuojavaltuutetun toimisto pitää ehdotettua muutosta kannatettavana sen helpottaessa tiedonsaantioikeuden toteuttamista erilaisissa tilanteissa, huomioiden nyt myös tilanteet, joissa on kyse yksittäisen palveluntajan tietojärjestelmästä.]

Kannatatteko 64 §:n ehdotettua muutosta (terveydenhuollon sosiaalityöntekijän tiedonsaantioikeus)?

Kyllä. Perustelee: [Esityksen mukaan asiakastietolain 64 §:ää muutettaisiin siten, että siihen lisättäisiin uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin viranomaisen järjestämässä terveydenhuollossa toimivan sosiaalihuollon ammattihenkilön oikeudesta saada Kansaneläkelaitokselta salassa pidettäviä potilaan sosiaaliturvaetuuksia koskevia tietoja, jotka olisivat välttämättömiä potilaan terveydentilaan liittyviä etuuksia koskevan neuvonnan ja ohjauksen varmistamiseksi ja toteuttamiseksi. Säännöksen mukaan potilaalle tulisi etukäteen ilmoittaa tiedonsaantioikeuden toteuttamisesta, eikä tiedonsaantioikeutta olisi siis mahdollista käyttää informoimatta potilasta. Tietosuojavaltuutetun toimisto pitää ehdotettua muutosta lähtökohtaisesti kannatettavana. Terveys- ja sosiaalityöntekijän tiedonsaantioikeudesta ei ole voimassa olevassa sääntelyssä omaa säännöstä, jonka vuoksi sellaisen

lisääminen asiakastietolakiin on perusteltua ja linjassa myös sosiaaliviranomaisen tiedonsaantioikeuden kanssa. Mikäli asiasta ei lainkaan säädettäisi, johtaisi se käytännössä tilanteeseen, jossa etuustiedot olisivat terveys- ja sosiaaliviranomaisien saatavilla ainoastaan potilaan antaman suostumuksen perusteella, mikäli potilas olisi kykenevä suostumuksen antamisesta päättämään tai jos hänellä olisi laillinen edustaja, joka voisi suostumuksen antaa. Ehdotetulla muutoksella pyritään turvaamaan terveys- ja sosiaaliviranomaisien tiedonsaantioikeus välttämättömiin potilaan etuustietoihin, joita he tarvitsevat toteuttaessaan työtehtäviinsä sisältyvää sosiaaliturvaetuuksia koskevaa neuvontaa ja ohjausta. Terveys- ja sosiaaliviranomaiset osallistuvat työssään muun muassa potilaan kuntoutuksen suunnitteluun, ohjaavat ja neuvovat potilasta erilaisissa sairauden, vamman tai vammautumisen aiheuttamissa ongelmissa ja sairauteen liittyvissä sosiaaliturvaa koskevissa asioissa, kuten sairauspäiväraha, matka- ja lääkekorvaukset, eläkkeet ja vammaisetuudet sekä avustavat tarvittaessa potilaita etuuskäsittelyssä ja tukevat muuttuneen elämäntilanteen selvittämisessä. Terveys- ja sosiaaliviranomaisen tehtäviin kuuluu myös esimerkiksi varmistua siitä, ettei sairaalahoidon pitkittymisestä aiheudu ongelmia asiakkaan asumiseen ja että hänen asumistukiasiansa ovat kunnossa. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan tiedonsaantioikeus koskisi muun muassa tietoja asiakkaalle myönnettyistä etuuksista sekä vireillä olevista etuushakemuksista, kuten esimerkiksi toimeentulotuen päätökset ja laskelmat sekä muut asiakkaalle maksetut ja maksettavat etuudet, kuten lääkekorvaukset, työttömyysetuus, eläkkeet, asumistuki ja sairauspäiväraha. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan tiedonsaantioikeus olisi keskeinen erityisesti niissä tilanteissa, joissa potilas ei sairautensa johdosta ole kykenevä päättämään suostumuksen antamisesta, ja asioiden hoitamista tiedonsaantioikeuden avulla pidetään potilaan edun mukaisena. Tietosuojavaltuutetun toimisto pitää tärkeänä, että tiedonsaantioikeus on ehdotetussa säännöksessä rajattu vain välttämättömiin tietoihin, ja että tiedonsaantioikeuden käyttäminen edellyttäisi potilaan informoimista asiasta. Hallituksen esitysluonnoksessa on täsmennetty, että säännöksen nojalla saatavat tiedot ovat välttämättömiä nimenomaan silloin, kun potilas ei itse muista saamiaan etuuksia tai vireillä olevia etuushakemuksia tai ei muiden syiden vuoksi kykene itse edistämään asioidensa hoitoa. Tietosuojavaltuutetun toimisto katsoo, että hallituksen esitysluonnoksen perusteluiden perusteella ehdotetun säännöksen tavoitteena olisikin ensisijaisesti pyrkiä tiedonsaantioikeuden kautta turvaamaan sellaisten henkilöiden avustaminen etuusasioissa, jotka eivät itsenäisesti pysty tällaisia asioita hoitamaan ja tiedonsaantioikeuden käyttäminen katsotaan tilanteessa heidän etunsa mukaiseksi. Tietosuojavaltuutetun toimisto pitääkin tärkeänä, että säännöksen soveltaminen rajautuisi lähtökohtaisesti juuri tällaisiin tilanteisiin, eikä tiedonsaantioikeutta potilaan salassa pidettäviin etuustietoihin hyödynnettäisi vastoin potilaan tahtoa ja silloin, kun potilas itse kykenee ja haluaa etuusasioistaan huolehtia.]

Kannatatteko 97 §:n ehdotettua muutosta (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjaustehtävä)?

Kyllä. Perusteet: [Ehdotuksen mukaan asiakastietolain 97 §:n 2 momenttia muutettaisiin niin, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäviin kuuluisi asiakastiedon sähköisen käsittelyn ja siihen liittyvän tiedonhallinnan ohjauksen lisäksi myös muun kuin sähköisen aineiston käsittelyn ohjaus. Tietosuojavaltuutetun toimisto kannattaa ehdotettua muutosta. Tiedonhallinnan ohjaustehtävän kokonaisuus selkeytyy, kun ohjaus kattaa tiedonhallinnan ohjauksen kokonaisuutena pelkästään sähköisen tiedonhallinnan ohjauksen sijasta. Myös analogisen aineiston (esim. paperilla ja mikrofilmeillä oleva aineisto) käsittelyyn liittyvälle ohjaukselle on edelleen tarvetta, joten on tärkeää määrittää ohjausvastuu selkeästi tietyille taholle. Terveiden - ja hyvinvoinnin laitoksella on tämän tyyppisestä ohjauksesta aiempaa kokemusta.]

Kannatatteko 102 §:n ehdotettuja siirtymäaikojen muutoksia?

Kyllä. Perustelee: [Ehdotuksessa esitetään pidennettäväksi useita asiakastietolakiin kirjattuja siirtymäaikoja. Tietosuojavaltuutetun toimisto pitää hallituksen esitysluonnoksessa esitettyjä syitä siirtymäaikojen pidentämiseksi lähtökohtaisesti perusteltuina. Tietosuojavaltuutetun toimistolla ei ole sen toimivallan puitteissa enemmälti lausuttavaa asiakastietolain 102 §:ään ehdotettuihin siirtymäaikojen muutoksiin.]

Laitainen Riina
Tietosuojavaltuutetun toimisto